

OILA TARBIYASIDA YOSHLARNING SIYOSIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Mirzaxalov Xojiakbar Tajibayevich

NamMQI katta o'qituvchisi

xojiakbarmirzaxalov@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada davlat va jamiyatning yuksak taraqqiyotini ta'minlashda yoshlarning siyosiy madaniyatini shakllantirish samaradorligini ta'minlash, ularning siyosiy jarayonlardan xabardorligini oshirishning ta'sirchan mexanizmlari, shakl va usullari, O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida yoshlar siyosiy madaniyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilingan.

Аннотация. В статье анализируется эффективность формирования политической культуры молодежи в обеспечении высокого развития государства и общества, формы и методы действенных механизмов повышения их осведомленности о политических процессах, приоритеты развития молодежной политической культуры на высоком уровне. новый этап развития.

Annotation. The article analyzes the effectiveness of the formation of the political culture of young people in ensuring the high development of the state and society, the forms and methods of effective mechanisms for increasing their awareness of political processes, the priorities for the development of youth political culture at a high level.

Kalit so'zlar: taraqqiyot, yoshlar, siyosiy madaniyat, yo'nalish, yoshlarga oid davlat siyosati, yoshlar, yosh oila, yosh mutaxassis, yoshlar tadbirkorligi.

Ключевые слова: развитие, молодежь, политическая культура, направление, государственная молодежная политика, молодежь, молодая семья, молодой специалист, молодежное предпринимательство.

Key words: development, youth, political culture, direction, state youth policy, youth, young family, young specialist, youth entrepreneurship

Globalashuv jarayonida yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishga to'sqinlik qiluvchi omillar ko'payib bormoqda. Natijada bugungi kunda "ommaviy madaniyat" tushunchasi paydo bo'lib, u o'sib kelayotgan avlod dunyoqarashida turli xil yot unsurlarning shakllanishiga ta'sir etib kelmoqda. Xususan, ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar orasida keng tarqalishi tabiiy ravishda bu holatni ilmiy jihatdan asosli tarzda o'rganish, tadqiq etish zaruratini tug'dirmoqda. Bozor munosabatlariga o'tish jamiyat ma'naviy hayotining yuksak darajada bo'lishini, insonning g'oyaviy, siyosiy, huquqiy, madaniy-ma'naviy, ma'rifiy yetukligini taqozo etadigan tarixiy zaruriyatdir. Xalqning ma'naviy-ruhiy yetukligi bozor iqtisodiyotiga o'tishni ta'minlashning eng muhim omillaridan biridir. Yoshlar ijtimoiy-siyosiy faollik darajasini oshirishga imkoniyat beruvchi va to'sqinlik qiluvchi omillar hozirgi davrda quyidagicha namoyon bo'lmoqda:

1. Yoshlar ijtimoiy-siyosiy faollik darajasini oshirishga imkoniyat beruvchi omillar:

- davlat tomonidan yaratilgan imkoniyatlar;
- oila, mahalla, ta'lim muassasasi, yoshlar tashkilotining faoliyatida ijtimoiy sherikchilik mexanizmining faol ishlashi;
- yoshlar tashkilotlari tomonidan yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishga qaratilgan tadbirlar;
- yoshlar iqtisodiy faolligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar.

2. Yoshlar ijtimoiy-siyosiy faollik darajasini oshirishga to'sqinlik qiluvchi omillar:

- yoshlar o'rtasida huquqiy madaniyat darajasining pastligi;
- ota-onalar va jamoatchilik tomonidan yoshlarga nisbatan e'tibor va

ma'suliyatning yo'qligi;

– yoshlar o'rtasida turli xil turdagi zararli illatlarning keng tarqalishi (narkomaniya, ichkilik, fohishalik); – yoshlar o'rtasida erta nikoh qurish holati;

– destruktiv g'oyalar va g'arb madaniyatiga intilish.

Yoshlarni komillikka yetaklovchi kuch va vositalar jamiyatdagi muammolarning oldini olishga qaratilishi, yoshlarni ma'naviy barkamollikka yetaklovchi sifatida namoyon bo'ladi. O'zbekistonda avloddan avlodga o'tib kelgan tarixiy va madaniy qadriyatlar hamda o'ziga xos an'analar saqlanib qolgan.

Yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faoliyati darajasi asosan siyosiy madaniyati ta'sirida shakllanadi va rivojlanadi. Yoshlar siyosiy madaniyatni shakllantirishda ijtimoiy adolat muhim shart-sharoit vazifasini o'taydi. Boshqacha aytganimizda, jamiyatda ijtimoiy adolat prinsiplariga rioya qilinganidagina zamon talablariga javob beruvchi, siyosiy madaniyatli shaxsni shakllantirish imkoni yaratiladi. Shu boisdan "adolat g'oyasi ijtimoiy hayotimizning barcha sohalarini qamrab olmog'i lozim".

Obyektiv adolat ijtimoiy prinsiplariga amal qilinganida esa shaxsning davlat siyosatidan va ijtimoiy tuzumdan qoniqishi kuchayib boradi. Buning intihosida uning siyosiy fazilatlari shakllanib va rivojlanib boradi. Nihoyat, adolatning siyosiy prinsiplari shaxs siyosiy malakasining oshishiga, siyosiy huquqlarining kengayishiga va shu kabilarga sabab bo'ladi.

Yoshlarning bugungi kunda kelajakka ishonchi ortib borayotgani mamlakatimiz uchun muhim ahamiyatga ega. Chunki yurtimizda istiqomat qilayotgan aholining ko'pchilik qismini 15 yoshgacha bo'lgan yigit va qizlar tashkil etadi. Shu boisdan mamlakatimiz yoshlarida kelajakka ishonchning ortib borishi siyosiy ijtimoiylashuv jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Buning uchun yoshlarning kreativ qobiliyatlari (ijodiy tafakkuri)ni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur yo'nalishdagi ilmiy izlanishlarning natijalari katta ijtimoiy ahamiyatga ega

ekani tadqiqotchilarni ijodiy tafakkurni, kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish uchun mo'ljallangan xilma-xil uslubiy yondashuvlar va maxsus metodikalarni ishlab chiqishga rag'batlantirmoqda. Shu sababli bugungi kungacha turli konseptual asoslar negizida uslubiy ishning har xil shakllariga tayangan ko'plab mualliflar shaxs intellektual sohasida kreativlik sifatining darajasini oshirishga yordam beruvchi vosita sifatida turli metodikalarni tavsiya etadilar.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirishning usullari sifatida bugungi kunda ko'pgina mualliflar taklif etayotgan uslubiy yechimlarda kognitiv yondashuv ustuvorligi seziladi. Ko'pchilik mualliflar ijodiy tafakkurni rivojlantirishning samarali usullari sifatida kreativlik asosini tashkil etuvchi bilish jarayonlari (ijodiy xayol, tanqidiy tafakkur va h.k.)ni faollashtirishga mo'ljallangan mashq va topshiriqlardan iborat metodikalarni taklif etadilar. Kreativlik qobiliyatini rivojlantirish vositasi sifatida qator mualliflar turli materiallar asosida ijodiy xayolni mashq qildirish uchun mo'ljallangan metodikalarni taklif etadilar. Jumladan, Y.P.Rogovning amaliy qo'llanmalarida taklif etilgan, guruhliy shaklda o'tkazilishi ko'zda tutilgan mashqlarda, masalan, trening ishtirokchilaridan biri qandaydir fantastik vaziyatli savol (masalan, "Agar odamlar bir-birining fikrini o'qiy oladigan bo'lib qolganda, Yerdagi hayotda qanday o'zgarishlar ro'y berar edi?" degan savol)ni o'rta tashlash, guruhning qolgan a'zolariga o'zlarining imkon qadar rang-barang javoblarini shakllantirish vazifasi berilishi mumkin.

Yuqoridagi qisqacha tahlildan ko'rinib turganidek, yoshlarda tafakkur kreativligini rivojlantirish ko'zda tutilgan metodik vositalarning aksariyati odamdan ijodiy yondashuvni talab qiluvchi topshiriqlardan iboratdir. Bu yerda turli bilish jarayonlari yoki kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiluvchi mashq va mashg'ulotlardagi yondashuvga analogik holatning guvohi bo'lib turibmiz. Ma'lumki, bu toifa amaliy mashg'ulotlarning ko'pchiligida vazifa va topshiriqlar tegishli jarayonni faollashtiradigan mazmunda bo'ladi. Masalan, korrektur sinov metodikasini korreksion-rivojlantiruvchi maqsadda qo'llash tavsiya etilishi topshiriq shartiga ko'ra odam bir tekis fonda yaqqol ajralib turmaydigan biror

shaklni aniqlashi uchun atrof-muhitning chalg'ituvchi ta'siridan cheklanib, muayyan sohada diqqatini jamlashga majbur qilinishiga asoslanadi. Xuddi shuningdek, xotirani rivojlantirish maqsadiga xizmat qiluvchi metodikalar turli mnemik jarayonlarni faollashtiruvchi, xavotirlanish psixokorreksiyasida qo'llanuvchi uslubiy vositalar tashqi xulq-atvorda dadillik hissini sun'iy namoyon etish yoki emotsiogen omilga nisbatan kognitiv ustanovkani o'zgartirishga yo'naltirilgan psixologik texnikalardan iborat bo'ladi.

Albatta, tavsiflangan uslubiy yondashuv tegishli psixik jarayon, holat va xususiyatning ichki tabiati, namoyon bo'lish va rivojlanish xususiyati haqidagi ilmiy tasavvurlarga asoslanadi. Ammo, nazarimizda, ijodiy tafakkur, kreativlik qobiliyatini rivojlantirish haqida gap ketganda, yuqorida tavsiflab berilgan yondashuv bilan chegaralanish kognitiv jarayonlar misolida bo'lganidek yuqori samarador amaliy ishning yetarlicha kafolati bo'la olmaydi. Buning asosiy sababi, bizning fikrimizcha, boshqa bilish jarayonlariga nisbatan ijodiy tafakkurning shaxs xususiyatlari bilan o'ta chuqur va murakkab munosabatda ekanligidadir.

Darhaqiqat, yuksak ijodiy qobiliyatlarni namoyon etuvchi ijodkorni biografik manbalar asosida ham, bevosita empirik tekshiruv asosida ham o'rganish natijalari qayta-qayta ular nafaqat intellektual sifatlari bilan, balki shaxs xususiyatlari sohasidagi betakror individualligi bilan ajralib turishini tasdiqlamoqda. Bu holat ijodiy tafakkurni rivojlantirish yo'nalishidagi mazmunida ham aks etishini qator mualliflarning dasturlariga asos bo'lgan ilmiy qarashlarda ham qayd etiladi. Masalan, B.Klegning ijodiy tafakkurni rivojlantirish bo'yicha intensiv kursi muallifning kreativlik darajasiga yetish besh omil – madaniy muhitning ijobiy ta'siri, maxsus metodikalardan unumli foydalanish, shaxs sifatida rivojlanish, mental energiya va yumor hissining yuqori darajada rivojlangan bo'lishi lozimligi haqidagi tasavvurlarga asoslanadi. Shu sababli, nazarimizda, tafakkur kreativligini rivojlantirishga qaratilgan amaliy ish samaradorligi nafaqat metodik vositalarning mahsuldorligi, balki shakllantiruvchi ta'sir obyekti bo'lgan odamda tegishli shaxs xususiyatlari qanchalik tarkib topgan bo'lishiga ham bog'liqdir.

Yuqoridagi tahliliy mulohazalar va ularga asos bo'lgan ilmiy dalillar intellektual hissiyotlarni his etishga moyillikni kuchaytirish orqali shaxsning ijodiy faollikka intilish darajasini oshirish mumkinligi haqidagi farazga asos bo'lmoqda. Biroq ushbu farazni tekshirish uchun o'tkaziladigan empirik izlanishlar natijalariga qarab, taklif etilayotgan yondashuvning amaliy samaradorlik darajasi haqida quyidagi yakuniy xulosani chiqarish mumkin bo'ladi:

– yoshlarni ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish mamlakatda yoshlar siyosatining eng muhim qismi bo'lib, jamiyatda yoshlarga yaratilayotgan barcha imkoniyat va shart-sharoitlardan yoshlar unumli foydalanishi kelajakda yoshlarni barkamol insonlar bo'lib yetishishida katta ahamiyat kasb etadi;

– yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faoliyati darajasi asosan siyosiy madaniyati ta'sirida shakllanadi va rivojlanadi;

– mamlakatimiz yoshlarida kelajakka ishonchning ortib borishi siyosiy ijtimoiylashuv jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunda yoshlarning kreativ qobiliyatlari (ijodiy tafakkuri)ni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi;

– yoshlarda ijodiy tafakkurni, kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish uchun mo'ljallangan xilma-xil uslubiy yondashuvlar va maxsus metodikalarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir;

– yoshlarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning samarali usullari sifatida kreativlik asosini tashkil etuvchi bilish jarayonlari (ijodiy xayol, tanqidiy tafakkur va h.k.)ni faollashtirishga mo'ljallangan mashq va topshiriqlardan iborat metodikalarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. *Мурзиёев Ш.М. Жисмоний ва маънавий етук ёшлар – эзгу*

мақсадларимизга етишда таянчимиз ва суянчимиздир / “Халқ сўзи” 2017 йил 1 июль.

2. Турдиева Р. Ёшларнинг ҳуқуқий маданиятини шакллантириш. – Т.: “Ўзбекистон”, 2014. – 5-6-б.

3. Рустамова М. Ёшларда тафаккур маданиятини шакллантиришнинг фалсафий жиҳатлари. – Т.: Меҳнат, 2000. -38 б

4. Рогов Е.П. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. 3-е изд. – М.: Гуманит. Изд. центр. ВЛАДОС, 2000. – Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приёмы и упражнения. С. 377.